

ПУБЛІКАЦІЇ

Забугі імена: Вацлав з Олеська

Ксенія БОРОДІН

Багатогранна постать Вацлава Міхала Залеського (1799–1849), відомого також як Вацлав з Олеська – польського фольклориста, поета, драматурга, перекладача, знаного в Галичині публіциста і театрального критика, відомого громадського і політичного діяча, який успішно поєднував наукову, викладацьку і суспільно-культурну діяльність із роботою в урядових інституціях, знакова в історії культурного розвитку України початку XIX ст. Його видання «Pieśni polskie i ruskie ludu Galicyjskiego» (Львів, 1833) було першою друкованою збіркою народних пісень у Галичині і мало значний розголос. Згодом ця праця і її автор «частково призабулися», як зауважував ще у 1891 р. О. Пипін у третьому томі «Истории русской этнографии» «Етнографія Малорусская».

Дитинство В. Залеського пройшло в Олеську на Львівщині. «Я народився в селі, – писав він у передмові до збірника, – проживши перші роки життя у повному затишку, я покохав ті пісні, що так приємно приколисували мій дитячий вік і які стали першими паростками сильного почуття...».

Народознавчі зацікавлення Вацлава з Олеська сформувались у період, коли у більшості слов'янських країн активізувався національно-визвольний рух, а разом із ним зародилося й зацікавлення національною літературою та народною творчістю. Активізація збирацької діяльності на сусідніх теренах, регулярні публікації фольклорних зразків і заклики «іти в народ» на шпальтах часописів, особисте замилування українською піснею та патріотичне бажання прислужитися власній культурі пробудили у В. Залеського ідею видати зібрання народних пісень, над яким дослідник працював понад десять років.

Його збірник з мелодіями в опрацюванні К. Ліпінського побачив світ у Львові 1833 р. Він складається з двох частин: у першій уміщено тексти польських та українських пісень із передмовою упорядника, у другій – нотний додаток до них. Збірник налічує 1496 пісень, виокремлених упорядником, з них 157 із мелодіями.

Видання «Pieśni polskie i ruskie ludu Galicyjskiego» стало результатом колективної збирацької діяльності, яку розгорнув В. Залеський. У передмові до збірника упорядник зазначив: «Зі всіх сторін Галичини я отримував записи від молодих приятелів, які підтримували мої погляди». В історії української фольклористики це повідомлення – одне з перших свідчень факту участі студентської молоді у збиранні фольклору. До збірника увійшли фольклорні матеріали М. Шашкевича, І. Вагилевича, К. Блонського, Г. Ількевича, І. Білінського та ін., а також пісенні тексти з рукописних збірників і друкованих джерел (Л. Голембийовського, Л. Пйонткевича, І. Прача, Ф. Челаковського).

Відкриває збірник передмова упорядника, в якій викладено принципи укладання збірки та погляди фольклориста на презентований у ній пісенний матеріал загалом. Більшу частину книги становлять тексти народних пісень, розміщені у двох розділах. Завершальна частина збірника складається зі змісту та алфавітного покажчика. Наприкінці підраховано загальну кількість уміщених у збірці пісенних текстів. Згідно з тогочасною традицією пісні збірника здебільшого не паспортизовані. Це пояснюється недостатньою концепційною оформленістю проблеми паспортизації у фольклористичі та, вочевидь, тим, що частину пісень Вацлав з Олеська знав із дитинства, тому записував їх із пам'яті і не вважав за потрібне на цьому наголошувати. Записи не дато-

вано, але на підставі біографічних даних припускаємо, що збирацька діяльність найінтенсивніше тривала у 1820–1831 рр. Оскільки ані упорядник, ані архівні дані не дають інформації про географію фольклорних записів, на підставі народних текстів можемо гіпотетично означити територію записування польських та українських пісень. Її можна окреслити етнографічними регіонами Гуцульщини, Опілля, Поділля, Покуття, Волині, Буковини, Надсяння та Малопольщі.

У фольклорній частині збірника представлені пісенні твори українського та польського народів. Календарно-обрядова поезія представлена веснянками і жнивварськими піснями, родинно-обрядова – весільними піснями з різних околиць Галичини, поминальною і хрестильною поезією. Позаобрядова лірика у збірнику презентована ліричними, історичними, соціальними, жартівливими й танцювальними піснями, баладами, піснями літературного походження. Всупереч панівним тенденціям, окремі пісні упорядник опублікував у кількох варіантах, що стало вагомим методологічним здобутком фольклористики періоду романтизму. У своїй збірці Вацлав з Олеська зробив акцент на різноманітності сюжетів. Водночас численні опубліковані твори представлено кількома варіантами, що свідчить про розуміння упорядником важливості кожного зразка народного тексту. Збірник яскраво репрезентує багатство регіональної української та польської поетичної традиції.

Видання Вацлава з Олеська стало базовим у фольклористиці 30-х рр. XIX ст. Своєю діяльністю дослідник заохочував інших до збирання та публікації фольклорних творів, передусім пісень; активізував літературних критиків, які почали більше уваги приділяти народній культурі; стимулював появу численних перекладів, переспівів, переробок та іншого роду інтерпретацій народних пісень у літературі, запозиченню народних мотивів і їх трансформацію в оригінальні літературні твори.

Широка обізнаність автора з предметом дослідження виявилась у різноманітності питань, які він заторкнув у передмові до збірника. Це передусім проблеми фольклористики (віддзеркалення менталітету і світогляду у фольклорі, зумовленість жанрових форм зовнішніми чинниками, причини розвитку і занепаду певних фольклорних жанрів, жанрова класифікація народних пісень, фольклорний естетизм, психологізм, історизм, особливості передачі фольклорного твору на письмі, цензурування й редагування народнопоетичних текстів, пісні літературного походження), літературознавства (народність у мистецтві і літературі, особливості поетики художнього і народного твору), лінгвістики (універсальність мов, використання латинки і кирилиці слов'янськими народами, правопис української мови, протиставлення «вищої» і «нижчої» мов), філософії (слов'янофільство, поетичний спосіб мислення як характерна психологічна властивість людини) тощо.

Відаючи належне своїм попередникам, В. Залеський сформулював чимало новаторських для тогочасної фольклористики питань. Зокрема, запропонував власну класифікацію творів народної пісенності, здійснив номінування окремих жанрів, увів у науковий обіг «народні» терміни, порушив питання жанрології народної поезії; одним із перших поставив питання точної передачі пісень без авторського втручання у текст; окреслив проблеми варіативності у фольклорі, специфіки творення народного твору, співвідношення колективного й індивідуального у народній поезії; одним із перших вказав на значущість мелодії народної пісні.

По суті, ґрунтовна передмова Вацлава з Олеська до фольклористичного видання «Pieśni polskie i ruskie ludu Galicyjskiego» стала одним із перших теоретичних дискурсів української та польської фольклористики, у ній закладена та джерельна база, яка дала поштовх для майбутніх теоретичних узагальнень. Незважаючи на певну романтичну тенденційність, ця передмова стала здобутком у царині теоретичної фольклористики свого часу й окреслила шляхи для подальших досліджень.